

Ks. MAREK STĘPIEŃ
(Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego – Warszawa)

**DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ
WŁADZE DIECEZJALNE W ZWIĄZKU
Z DEKRETEM RADY PAŃSTWA PRL Z DNIA
9 LUTEGO 1953 R. O OBSADZANIU DUCHOWNYCH
STANOWISK KOŚCIELNYCH, NA PRZYKŁADZIE
WYBRANYCH DIECEZJI**

*Diocesan Authorities Action Taken in Connection with the Decree
of the State Council of the People's Republic of Poland of 9 February
1953 on Appointing to Clerical Positions in the Church, Based
on the Examples of Diocese*

Wstęp

Po zakończeniu drugiej wojny światowej władzę w Polsce objęli komuniści, którzy bardzo szybko zaczęli wprowadzać w życie ideologię marksistowską. Naturalnym ich przeciwnikiem w dążeniu do przejęcia dyktatorskiej władzy stał się Kościół katolicki, którego działalność duszpasterska w takich warunkach była bardzo utrudniana. Biskupi polscy w 1947 r. wezwali wiernych do przeciwstawienia się kampanii ateistycznej¹. Natomiast w kwietniu 1950 r. władze państwowe przyjęły w sejmie ustawę o zmianie organizacji naczelnych władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej. Wówczas utworzono Urząd do Spraw Wyznań. Do kompetencji tej

¹ G. Feliciani, *Le Conferenze Episcopali*, Bolgna 1974, s. 273-274.

instytucji należały wszystkie sprawy związane ze stosunkami państwa do wyznań religijnych².

W drugiej połowie 1952 r. władze komunistyczne nasiliły działania skierowane przeciwko Kościołowi katolickiemu. Poddano represji biskupów z diecezji katowickiej. Następnie w końcu listopada 1952 r. komuniści ogłosili, że wykryli „afere szpiegowską i walutową” w kurii krakowskiej³. Do 1953 r. władze państwowe w walce ideologicznej z Kościołem katolickim nie dysponowały aktami prawnymi umożliwiającymi bezpośrednią ingerencję w mianowanie na urzędy kościelne i ściśle kontrolowanie osób duchownych. Takim narzędziem stał się dekret Rady Państwa PRL z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych⁴. Ogólne sformułowania zawarte w dekreście umożliwiały władzom państwowym zakwestionowanie każdego postępowania osób duchownych jako sprzecznego z przepisami prawa. W czasie obowiązywania tego aktu prawnego biskupi polscy wielokrotnie protestowali, wykazując, że urzędnicy państwowi odpowiedzialni za wprowadzanie postanowień dekretu w życie bardzo często łamali obowiązujące prawo. Petycje i apele Episkopatu Polski kierowane do władz państwowych różnego szczebla nie przynosiły żadnego skutku⁵. Przez prawie cztery lata dekret Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych był narzędziem represji w stosunku do osób duchownych zajmujących różne stanowiska w strukturach Kościoła katolickiego w Polsce.

² Art. 4, ust. 1-4 Ustawy z dnia 19 kwietnia 1950 r. o zmianie organizacji naczelných władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej, w: Dz. U. 1950, Nr 19, poz. 156. Zob. Notatka bpa Z. Choromańskiego. Konferencja Episkopatu Polski. Warszawa, 1966 r. Archiwum Konferencji Episkopatu Polski – adres: Skwer Ks. Kard. S. Wyszyńskiego 6, 01-015 Warszawa (skrót: AKEP), sygn. Archiwum z lat 1945-1969 (skrót: I) 013, s. 3; M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski. Studium prawnohistoryczne*, Łomża 2014, s. 45-48.

³ Zob. M. Stępień, *Działania Konferencji Episkopatu Polski podejmowane w związku z dekretem Rady Państwa PRL z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych*, „Warszawskie Studia Pastoralne” VIII 19 (2013) nr 2, s. 191-197.

⁴ Dekret Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, w: Dz. U. 1953, Nr 10, poz. 32.

⁵ Zob. M. Stępień, *Działania Konferencji Episkopatu Polski...*, jw., s. 189-214.

Celem artykułu jest przedstawienie działań podejmowanych przez władze diecezji w związku z wprowadzeniem w życie i wykonywaniem norm zawartych w dekrete Rady Państwa z lutego 1953 r.

1. Dekret Rady Państwa

Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wydała dekret z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, który zawierał osiem artykułów⁶. Prezes Rady Ministrów, spełniając delegację zwartą w art. 7, wydał Zarządzenie Nr 61 z 5 maja 1953 r. w sprawie wykonania dekretu o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, w którym określił cel dekretu i zawarł przepisy wykonawcze do tego aktu prawnego⁷. Jak napisano w Zarządzeniu, „celem dekretu jest zabezpieczenie, aby osoby zajmujące duchowne stanowiska kościelne spełniały swe funkcje zgodnie z zasadami i wymaganiami Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”⁸. Tak ogólne sformułowanie umożliwiało władzom komunistycznym bardzo szeroką interpretację tego aktu prawnego i w konsekwencji kwalifikowanie różnych postaw i zachowań jako nieobywatelskie oraz nieprzyjazne wobec Polski Rzeczypospolitej Ludowej.

1.1. Treść dekretu

W art. 1 dekretu zamieszczono warunek dotyczący posiadania obywatelstwa polskiego przez osoby zajmujące duchowne stanowiska kościelne. Tryb tworzenia, przekształcania i znoszenia stanowisk oraz możliwości zmiany zakresu ich działania, jak też obejmowania przez duchownych stanowisk kościelnych, zwalniania z nich lub przenoszenia na inne, wymagał zgody właściwych organów państwowych, czyli Prezydium Rządu – w przypadku ordynariuszy diecezji i sufraganów, oraz terytorialnie właściwych prezydów wojewódzkich

⁶ Dekret Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r..., jw.

⁷ Zarządzenie Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r. w sprawie wykonania dekretu o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, w: M.P. 1953, Nr 43, poz. 522.

⁸ § 1, tamże.

rad narodowych⁹. Objęcie duchownego stanowiska kościelnego oraz zwalnianie i przenoszenie na inne także wymagało uprzedniej akceptacji właściwego organu państwowego¹⁰. Zgodnie z normą zawartą w art. 5 dekretu, zobowiązano osoby zajmujące duchowne stanowiska kościelne do składania w Urzędzie do Spraw Wyznań lub w odpowiednich prezydiach wojewódzkich rad narodowych ślubowania na wierność Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej¹¹. „Uprawianie przez osobę piastującą duchowne stanowisko kościelne działalności sprzecznej z prawem i porządkiem publicznym bądź popieranie lub osłanianie takiej działalności” było zakazane i groziło za to „usunięcie tej osoby z zajmowanego stanowiska przez zwierzchni organ kościelny samoistnie lub na żądanie organów państwowych”¹². W przypadku

⁹ Art. 2, 4, Dekret Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r..., jw.

¹⁰ Art. 3, tamże.

¹¹ Art. 5, tamże. Oto treść ślubowań znajdujących się w Załączniku nr 2 i 3 do Zarządzenie Nr 61 Prezesa Rady Ministrów: „Ślubuję uroczyście wierność Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Przyrzekam, że uczynię wszystko dla rozwoju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz umocnienia jej siły i bezpieczeństwa. Dołożę wszelkich starań, aby podległe mi duchowieństwo zgodnie ze swym obowiązkiem obywatelskim w swej działalności duszpasterskiej nawoływało wiernych do poszanowania prawa i władzy państwowej, do wzmożenia pracy nad rozbudową gospodarki narodowej i podniesienia dobrobytu Narodu. Przyrzekam, że nie podejmę niczego, co mogło być sprzeczne z interesami Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej lub godzić w bezpieczeństwo i całość Jej granic. Dbając o dobro i interes Państwa będę się starał o odwrócenie od niego wszelkich niebezpieczeństw, o których wiedziałbym, że mu grożą”. „Ślubuję uroczyście wierność Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Przyrzekam, że uczynię wszystko dla rozwoju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz umocnienia jej siły i bezpieczeństwa. Zgodnie ze swym obowiązkiem obywatelskim w swej działalności duszpasterskiej będę nawoływał wiernych do poszanowania prawa i władzy państwowej, do wzmożenia pracy nad rozbudową gospodarki narodowej i podniesienia dobrobytu Narodu. Przyrzekam, że nie podejmę niczego, co mogło być sprzeczne z interesami Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej lub godzić w bezpieczeństwo i całość Jej granic. Dbając o dobro i interes Państwa będę się starał o odwrócenie od niego wszelkich niebezpieczeństw, o których wiedziałbym, że mu grożą”. Załącznik nr 2 i 3 do Zarządzenia Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r..., jw.

¹² Art. 6, Dekret Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r..., jw.

„działalności sprzecznej z prawem i porządkiem publicznym bądź popieranie lub osłanianie takiej działalności”¹³ Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej lub Urząd do Spraw Wyznań żądały od władz kościelnych usunięcia duchownego z zajmowanego stanowiska¹⁴. W trybie odwoławczym od decyzji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej ordynariusze lub zainteresowane osoby mogły zwracać się do Urzędu do Spraw Wyznań, którego decyzje były ostateczne¹⁵.

1.2. Zarządzenie wykonawcze do dekretu

Przepisy wykonawcze do dekretu, w formie Zarządzenie Nr 61 Prezesa Rady Ministrów w sprawie wykonania dekretu o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, zostały wydane w dniu 5 maja 1953 r. i podzielone na sześć części. Oto ich tytuły: „Przepisy ogólne”, „Wnioski w sprawie tworzenia, przekształcania i znoszenia oraz zmiany zakresu działania duchownych stanowisk kościelnych”, „Wnioski w sprawie objęcia duchownego stanowiska kościelnego”, „Ślubowanie”, „Decyzje i odwołania”, „Przepisy końcowe”¹⁶. Terminem „duchowne stanowiska kościelne” określono „wszystkie stanowiska kościelne – stałe i tymczasowe, jak również pomocnicze lub zastępcze”¹⁷. Osoby zajmujące duchowne stanowiska kościelne zobowiązano do składania władzom państwowym kwestionariusza personalnego¹⁸ i życiorysu oraz ślubowania „na wierność Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”¹⁹. Tworzenie nowych stanowisk kościelnych,

¹³ Tamże.

¹⁴ § 12, Zarządzenie Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r..., jw.

¹⁵ § 13, tamże.

¹⁶ Zarządzenie Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r..., jw.

¹⁷ § 2, tamże.

¹⁸ W kwestionariuszu zamieszczono trzynaście punktów, gdzie między innymi wyszczególniono: pochodzenie społeczne, wykształcenie, stosunek do służby wojskowej, przynależność do organizacji społecznych i politycznych (z podziałem: przed 1939 r., w czasie okupacji, po wyzwoleniu) oraz przebieg pracy zawodowej. Załącznik nr 1 do Zarządzenia Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r..., jw.

¹⁹ § 5, §§ 9-10, Zarządzenie Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r..., jw.

ich przekształcanie i znoszenie oraz zmiany ich przedmiotowego lub terytorialnego zakresu działania wymagały uzyskania uprzedniej zgody władz państwowych²⁰. Urząd do Spraw Wyznań oraz prezydium wojewódzkich rad narodowych, przed podjęciem decyzji, mogły wymagać wyjaśnień i materiałów od odpowiednich kurii lub osób mających objąć dane stanowiska kościelne²¹.

W § 1 Zarządzenia Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r. w sprawie wykonania dekretu o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych stwierdzono, że „(...) obowiązkiem organów państwowych jest okazywanie wszechstronnego poparcia i opieki osobom, które w sprawowaniu swych duchownych stanowisk kościelnych zachowują postawę obywatelską i patriotyczną, zgodnie z zasadami Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Natomiast organy państwowe powinny nie dopuszczać, aby duchowne stanowiska kościelne mogły być traktowane czy wykorzystywane jako osłona dla postawy lub akcji nieprzyjaznej wobec Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, lub też dla jawnej lub zamaskowanej działalności politycznej, sprzecznej z założeniami Konstytucji oraz opartymi na nich wymaganiami prawnymi i zarządzeniami władz państwowych”²². Organy państwowe miały obowiązek otaczać opieką te osoby duchowne, które sprawując swoje urzędy, wykazywałyby „postawę obywatelską i patriotyczną”²³. Takie zdefiniowanie obowiązków organów państwowych wskazywało na wykorzystanie przez władzę struktur państwowych do represjonowania osób duchownych zajmujących różne stanowiska w Kościele katolickim w Polsce.

2. Działania władz diecezjalnych po wejściu w życie dekretu Rady Państwa

Po wejściu w życie dekretu z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych władze diecezjalne były całkowicie

²⁰ § 6, ust. 1-2, tamże.

²¹ § 11, tamże.

²² § 1, tamże.

²³ Tamże.

uzależnione od decyzji władz państwowych w zakresie obsadzania stanowisk kościelnych. Zgoda władz była wymagana do przenoszenia i usuwania księży we wszystkich instytucjach diecezjalnych, począwszy od pracowników kurii diecezjalnych, sądów biskupich i wyższych seminariów duchownych, poprzez proboszczów i administratorów parafii, a skończywszy na wikariuszach.

2.1. Przenoszenie i usuwanie proboszczów oraz administratorów parafii

W procedurze przenoszenia i usuwania proboszczów oraz administratorów parafii władze państwowe nie stosowały się do procedur przewidzianych w dekrecie z dnia 9 lutego 1953 r. i w przepisach wykonawczych. Urzędnicy często nie wydawali decyzji na piśmie, a jedynie wzywali przedstawicieli kurii diecezjalnych i ustnie komunikowali im żądania sformułowane w oparciu o dekret z dnia 9 lutego 1953 r. Jeśli wydawano pisemne decyzje, to bardzo często pomijano w nich uzasadnienie albo argumentacja tam zawarta nie pokrywała się z umieszczonym w dekrecie z 9 lutego 1953 r.²⁴ katalogiem okoliczności umożliwiającymi przenoszenie lub usuwanie osób ze stanowisk kościelnych.

Dobłą ilustracją takiego postępowania była sprawa mianowania proboszcza w Białowieży, w archidiecezji w Białymstoku. Arcybiskup Romuald Jałbrzykowski zwrócił się do Antoniego Bidy, dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań, o interwencję, gdyż urzędnicy Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku nie wydawali na piśmie decyzji o usunięciu duchownego ze stanowiska proboszcza lub zgody na objęcie wakującego stanowiska, co było wymagane przez obowiązujące prawo. Arcybiskup podkreślił, że wobec takich praktyk stanowisko proboszcza w Białowieży wakuje już od trzech miesięcy. Początkowo na objęcie stanowiska proboszcza tej parafii został przedstawiony ks. Alfred Mikołajewicz, ale ze strony organu

²⁴ Zob. Art. 6 Dekretu Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r..., jw.

państwowego nie nadeszła żadna odpowiedź²⁵. Jak się wydaje, z tego powodu została zgłoszona następna kandydatura ks. Zenona Zachwatowicza. W połowie marca 1954 r. kierownik Samodzielnego Referatu do Spraw Wyznań o nazwisku Kozioł skierował pismo do Kurii Metropolitalnej w Białymstoku, w którym poinformował, że ks. Zenon Zachwatowicz nie jest odpowiedni na stanowisko proboszcza w Białowieży, gdyż położenie tej parafii jest nadgraniczne²⁶. Kolejna kandydatura ks. Zygmunta Piskora też nie została zaakceptowana przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z identycznego powodu²⁷. Po tej odmownej decyzji abp Jałbrzykowski skierował pismo do Urzędu do Spraw Wyznań, w którym przedstawił dotychczasowe starania strony kościelnej zmierzające do mianowania proboszcza w Białowieży. Stwierdził, że mimo zaprezentowania trzech kandydatów, żaden z nich nie uzyskał zgody władz na objęcie stanowiska proboszcza i oświadczył, że wobec istniejącej sytuacji następnych kandydatów nie będzie przedstawiał²⁸. Dwa dni później abp Jałbrzykowski skierował w tej sprawie list do Prezesa Rady Ministrów z prośbą o interwencję²⁹.

Podobne zdarzenia miały miejsce na początku 1955 r., kiedy Kuria Arcybiskupia w Białymstoku zwróciła się do Wojewódzkiej Rady Narodowej o zgodę na mianowanie proboszczem w Krypnie ks. Antoniego Bachurzewskiego. W decyzji odmownej z dnia 12 lutego 1955 r. stwierdzono, „że Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku nie wyraża zgody na przeniesienie ks. Antoniego Bachurzewskiego proboszcza parafii w Dolistowie, pow. monieckiego – na

²⁵ Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do A. Bidy. Białystok, 09-02-1954 (Nr 71/54). AKEP, sygn. I 10-1.

²⁶ Poświadczona kopia pisma. Kozioł do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 12-03-1954 (Nr 53/54). AKEP, sygn. I 10-1.

²⁷ Poświadczona kopia pisma. Kozioł do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 22-03-1954 (Nr 300/54). AKEP, sygn. I 10-1.

²⁸ Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do A. Bidy. Białystok, 27-03-1954 (Nr 208/54). AKEP, sygn. I 10-1.

²⁹ Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do J. Cyrankiewicza. Białystok, 27-03-1954. AKEP, sygn. I 10-1.

stanowisko proboszcza parafii w Krypnie – tegoż powiatu, z uwagi na negatywny Jego stosunek do Polski Ludowej³⁰. W związku z negatywną decyzją władze diecezjalne odwołały się do Urzędu do Spraw Wyznań³¹, który jednak podtrzymał decyzję Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku i nie wyraził zgody na przeniesienie ks. Antoniego Bachurzewskiego na stanowisko proboszcza w Krypnie³².

Organy administracji państwowej często tylko ustnie powiadamiały władze diecezjalne o zastrzeżeniach, które dotyczyły pracy i postawy poszczególnych duchownych zajmujących stanowiska kościelne i żądały ich usunięcia. Bardzo dobrą ilustracją takiego procedowania była sprawa ks. Piotra Rynkiewicza z archidiecezji gnieźnieńskiej. W dniu 14 marca 1955 r. w siedzibie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszcy ks. infułat Stanisław Bross, wikariusz generalny, w obecności ks. Edmunda Palewodzińskiego, kanclerza kurii metropolitalnej, został powiadomiony o zastrzeżeniach dotyczących działalności duszpasterskiej ks. Piotra Rynkiewicza, administratora parafii pw. św. Józefa w Bydgoszcy. Zarzuty dotyczyły wystąpień antypaństwowych z ambony oraz w czasie katechizacji młodzieży. Podkreślono, że działania ks. Rynkiewicza są sprzeczne z zasadami poszanowania władzy w państwie demokratycznym. W konkluzji przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszcy ustnie wniósł o przeniesienie wyżej wymienionego duchownego na inne stanowisko kościelne. Ksiądz Bross poprosił o przedstawienie wniosku na piśmie i przytoczenie faktów z działalności duszpasterskiej ks. Rynkiewicza, które były motywem negatywnej decyzji organu administracji państwowej. Przedstawiciel władz odmówił i zaznaczył, że z wnioskiem

³⁰ Poświadczona kopia pisma. Referat do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 15-02-1955 (Nr 5/9/55). AKEP, sygn. I 10-1. Poświadczona kopia pisma. Ks. A. Sawicki, wikariusz generalny do J. Izydorczyka. Białystok, 11-03-1955 (Nr 207/55). AKEP, sygn. I 10-1.

³¹ Tamże.

³² Poświadczona kopia pisma. Urząd do Spraw Wyznań do Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku. Warszawa, 19-04-1955 (II.Ic42/55). AKEP, sygn. I 10-1.

pisemnym łączyłoby się skierowanie tej sprawy do prokuratury³³. Według notatek sporządzonych przez kanclerza kurii metropolitalnej zarzuty władz państwowych dotyczyły dwunastu zdarzeń z udziałem ks. Rynkiewicza³⁴. Zainteresowany wezwany w dniu 21 marca 1955 r. do kurii metropolitalnej zaprzeczył zarzutom władz państwowych³⁵. W lipcu tego samego roku Jerzy Domiński, przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, zwróciła się na piśmie do kurii metropolitalnej i, powołując się na dekret z 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, wniósł o usunięcie ks. Piotra Rynkiewicza z zajmowanego stanowiska administratora parafii pw. św. Józefa w Bydgoszczy, stwierdzając, że powody tej decyzji „zostały ustnie podane ks. Wikariuszowi Generalnemu”³⁶. Ksiądz Stanisław Bross, odpowiadając podkreślił, że ks. Piotr Rynkiewicz zakomunikował mu, iż wniósł odwołanie od decyzji do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej³⁷. Jednak te działania nie przyniosły zamierzonego skutku

³³ Poświadczona kopia Notatki Służbowej sporządzonej przez ks. Edmunda Pałewodzińskiego. Gniezno, 16-03-1955. AKEP, sygn. I 10-4.

³⁴ Tamże. Oto niektóre zarzuty władz państwowych wobec ks. Rynkiewicza: – modlitwa w czasie kazania w grudniu 1946 r. za Polaków zamordowanych podczas drugiej wojny światowej przez Gestapo, NKWD, zesłanych na Syberię i za tych, którzy zginęli w piaskach Afryki; – kolportowanie ulotek w 1947 r. o byłym premierze Mikołajczyku; – w czasie katechezy w 1948 r. wypowiedzianie się, że Polska jest pod protektoratem sowieckim i w Polsce nie ma wolności słowa i prasy, a Polska Partia Robotnicza walczy z religią i Bogiem; – w tym samym roku w czasie kazania ksiądz stwierdził, że nie mamy jeszcze takiej Polski, jaką byśmy chcieli, ale taka na pewno przyjdzie; – przed wyborami do sejmiku w czasie kazania ks. Rynkiewicz stwierdził, że głosowanie w Polsce jest oparte na sowieckiej metodzie, która wyklucza zgłaszanie niezależnych kandydatów, a po wyborach następują aresztowania i zwalczanie religii katolickiej; – w marcu 1954 r. ksiądz modlił się za prymasa Polski, gdyż nie wiadomo, gdzie on się znajduje; – w końcu października 1954 r. w kościele ksiądz wyświetlał filmy religijne. Tamże.

³⁵ Poświadczona kopia Notatki sporządzonej przez ks. Piotra Rynkiewicza. Bydgoszcz, 26-03-1955. AKEP, sygn. I 10-4.

³⁶ Poświadczona kopia pisma. J. Domiński do Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. Bydgoszcz, 19-07-1955 (Nr Wz./18/334/55/R). AKEP, sygn. I 10-4.

³⁷ Poświadczona kopia pisma. Ks. S. Bross do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Gniezno, 04-08-1955 (L.dz. 5606/55/W). AKEP, sygn.

i ks. Rynkiewicz w dniu 22 sierpnia 1955 r. został powiadomiony, że poprzednia decyzja Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej została podtrzymana³⁸. W piśmie skierowanym do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy, ks. Bross, powołując się na normy postępowania administracyjnego i dekret z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzeniu stanowisk kościelnych, wnioskował, aby Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy wydało decyzję będącą wynikiem postępowania administracyjnego, z zaznaczeniem przysługującego prawa odwołania, ze wskazaniem organu odwoławczego i trybu zaskarżenia, albo zgodziło się na postępowanie ostrzegawcze przewidziane Instrukcją Nr 27a wydaną przez ministra – szefa Urzędu Rady Państwa w dniu 9 października 1953 r.³⁹. Odpowiedź Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy była datowana na dzień 9 grudnia 1955 r., w której ponowiono żądanie usunięcia ks. Piotra Rynkiewicza ze stanowiska administratora parafii pw. św. Józefa w Bydgoszczy⁴⁰. Zainteresowany odwołał się od decyzji do Urzędu do Spraw Wyznań, wnioskując o jej uchylenie⁴¹, na co odpowiedziano odmownie w dniu 21 stycznia 1956 r. i tym samym został wyczerpany tryb odwoławczy, a decyzja stała się ostateczna⁴². Jednak władze kościelne nie wykonały tej decyzji jeszcze do połowy maja 1956 r., jak wynika z listu ks. Rynkiewicza do bpa Zygmunta Choromańskiego, sekretarza Konferencji Episkopatu Polski, datowanego na dzień 15 maja 1956 r., w którym pytał, czy w jego sprawie ma zastosowanie ustawa amnestyjna. Pismo

I 10-4.

³⁸ Poświadczona kopia pisma. J. Domiński do ks. P. Rynkiewicza. Bydgoszcz, 22-08-1955 (Nr Wz./32/605/55/R). AKEP, sygn. I 10-4.

³⁹ Poświadczona kopia pisma. Ks. S. Bross do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Gniezno, 07-11-1955 (L.dz. 9167/55/W). AKEP, sygn. I 10-4.

⁴⁰ Poświadczona kopia pisma. J. Domiński do Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. Bydgoszcz, 09-12-1955 (Nr Wz./81/1648/55/R). AKEP, sygn. I 10-4.

⁴¹ Poświadczona kopia pisma. Ks. P. Rynkiewicz do Urzędu do Spraw Wyznań. Bydgoszcz, 16-12-1955. AKEP, sygn. I 10-4.

⁴² Poświadczona kopia pisma. Ks. S. Bross do bpa Z. Choromańskiego. Gniezno, 12-04-1956 (L.dz. 3241/56/W). AKEP, sygn. I 10-4.

to podpisał jako „administrator parafii św. Józefa w Bydgoszczy”⁴³. Wcześniej, w marcu 1956 r. ks. Rynkiewicz wniósł prośbę w swojej sprawie do Biura Listów i Zażeń przy Radzie Państwa, którą skierowano do Urzędu do Spraw Wyznań. Wniosek poparł bp Zygmunt Choromański⁴⁴. Dyrektor Urzędu do Spraw Wyznań Marian Zygmantowski poinformował biskupa, że decyzja nakazująca usunięcie ks. Piotra Rynkiewicza, administratora parafii pw. św. Józefa w Bydgoszczy, jest ostateczna⁴⁵. Sekretarz Konferencji Episkopatu Polski w tej sprawie wniósł protest do dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań, argumentując, że organ państwowy nie może rozpatrywać zażeń na decyzję, którą już wcześniej podjął. Takie działania, zdaniem bpa Choromańskiego, były niepraworządne, a władze państwowe nadinterpretują okoliczności wymienione w art. 6 dekretu z dnia 9 lutego 1953 r. i za wykroczenia administracyjne żądają usunięcia duchownego ze stanowiska⁴⁶.

Zastrzeżenia wobec stosowania dekretu z dnia 9 lutego 1953 r. przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie wnosił bp Piotr Kałwa, biskup lubelski. W liście do dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań ministra Jana Izydorczyka z listopada 1954 r. podkreślił, że od strony formalnej sposób załatwiania takich spraw wzbudza zastrzeżenia i wątpliwości co do zachowania podstawowych zasad porządku prawnego, gdyż oskarżanym nie daje się prawa do obrony. Stwierdził też, że władze diecezji kubelskiej chciały załatwić sprawy kompromisowo. Na żądanie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie dwunastu kapłanów zostało przeniesionych na inne stanowiska kościelne, a siedmiu upomniano. W końcu zaznaczył, że strona państwowa pojmuje kompromis w ten sposób, iż druga strona

⁴³ Pismo. Ks. P. Rynkiewicz do bpa Z. Choromańskiego. Bydgoszcz, 15-05-1956. AKEP, sygn. I 10-4.

⁴⁴ Poświadczona kopia pisma. Bp Z. Choromański do M. Zygmantowskiego. Warszawa, 14-06-1956 (Nr 900). AKEP, sygn. I 10-4.

⁴⁵ Pismo. M. Zygmantowski do bpa Z. Choromańskiego. Warszawa, 13-07-1956 (Nr II 1c/72/56). AKEP, sygn. I 10-4.

⁴⁶ Poświadczona kopia pisma. Bp Z. Choromański do M. Zygmantowskiego. Warszawa, 03-08-1956 (Nr 1010). AKEP, sygn. I 10-4.

musi spełnić wszystkie przedkładane żądania i trudno mówić o konsensusie, kiedy wobec partnera stosuje się pogrożki⁴⁷.

W niektórych przypadkach działania władz państwowych oraz reakcje na nie władz diecezjalnych odbywały się z pominięciem procedur przewidzianych dekretem Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych. W dniu 10 marca 1953 r. przewodniczący Stołecznej Rady Narodowej przedstawił ustne żądanie bpowi Wacławowi Majewskiemu, wikariuszowi generalnemu arcybiskupa metropolity warszawskiego, usunięcia w ciągu pięciu dni z zajmowanych stanowisk kościelnych następujących księży archidiecezji warszawskiej: ks. Jerzego Modzelewskiego, proboszcza parafii pw. św. Teresy w Warszawie; ks. Maksymiliana Kościakiewicza, dziekana i proboszcza w Radzyminie; ks. Edwarda Świącickiego, dziekana i proboszcza w Jadowie. W odpowiedzi na te działania władz państwowych abp Stefan Wyszyński, metropolita warszawski i prymas Polski, w połowie marca skierował pismo do Rady Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Metropolita warszawski podkreślił w nim, że żądania władz przedstawione w takiej formie, w oparciu o dekret z 9 lutego 1953 r., budzą bardzo zasadnicze zastrzeżenia. W związku z tym zmuszony został skierować sprawę wprost do Rady Państwa. Oprócz tego zwrócił uwagę, że takie stosowanie dekretu i wymierzenie tak poważnej kary równa się śmierci cywilnej, gdyż kapłani poddani takim szykanom nie mogą zajmować żadnych stanowisk kościelnych na terenie archidiecezji warszawskiej. W związku z tym będą pozbawieni środków do życia, jak też są skazani na długotrwałą bezczynność. Arcybiskup Wyszyński wskazał też, że Prezydium Stołecznej Rady Narodowej nie ma prawa nakładać takich kar bez spełnienia elementarnego obowiązku wysłuchania strony oskarżonej. Zdaniem prymasa Polski takie postępowanie władz nie mieści się w ramach prawnych przewidzianych przez dekret z dnia 9 lutego 1953 r., a tylko wyrok sądu dawałby prawo stosowania tak dotkliwej kary. Arcybiskup Wyszyński zakończył pismo stwierdzeniem, że

⁴⁷ Poświadczona kopia pisma. Bp P. Kałwa do J. Izydorczyka. Lublin, 14-11-1954. AKEP, sygn. I 10-9.

nie może spełnić przedstawionych żądań, gdyż byłoby to największą niesprawiedliwością i krzywdą⁴⁸.

Nieformalną drogę odwoławczą od decyzji usunięcia ze stanowiska proboszcza w Choroszczy podjął także ks. Franciszek Pieściuk, który od decyzji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 26 sierpnia odwołał się do premiera. W uzasadnieniu stwierdzono, że ma wrogie ustosunkowanie się do Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁴⁹. Jak się wydaje, interwencja ta nie przyniosła żadnego skutku.

W okresie obowiązywania dekretu Rady Państwa PRL z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych organy państwowe nie przestrzegały przewidzianych w tym akcie prawnym procedur dotyczących przenoszenia i usuwania ze stanowisk kościelnych proboszczów i administratorów parafii. Zdarzało się, iż decyzje były komunikowane tylko ustnie przedstawicielom kurii diecezjalnych, a jeśli formułowano je na piśmie, to często pomijano uzasadnienie pisemne. W uzasadnieniach postanowień prezydiów wojewódzkich rad narodowych nagminnie zamieszczano argumentację, która nie spełniała wymogów określonych w art. 6 dekretu z dnia 9 lutego 1953 r., a tym samym decyzje te były naznaczone wadą prawną. W wielu przypadkach strona kościelna przedstawiała kilku kandydatów na jedno stanowisko, gdyż władze państwowe kolejno odrzucały poszczególne kandydatury, co skutkowało długotrwałym wakowaniem stanowisk proboszczowskich i administratorów parafii.

2.2. Przenoszenie i usuwanie wikariuszy

Bezprawne działania stosowały terenowe organy państwowe także wobec przenoszonych i usuwanych ze stanowisk kościelnych wikariuszy, gdyż w decyzjach prezydiów wojewódzkich rad narodowych przedstawiano księżom fałszywe zarzuty. Na przykład Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku pismem z dnia

⁴⁸ Poświadczona kopia pisma. Abp S. Wyszyński do Rady Państwa. Warszawa, 14-03-1953. AKEP, sygn. I 10-19.

⁴⁹ Poświadczona kopia pisma. Ks. F. Pieściuk do J. Cyrankiewicza. Choroszcz, 28-08-1953. AKEP, sygn. I 10-1.

25 maja 1954 r. poinformowało Kurię Arcybiskupią w Białymstoku, że ks. Józef Niemotko, wikariusz w Sokółce, na podstawie art. 6 dekretu Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r. ma być usunięty ze stanowiska przez władze kościelne do dnia 28 maja 1953 r. na okres dwóch lat. Władze zarzuciły wymienionemu księdzu, że występował przeciw organizowaniu spółdzielni produkcyjnych na wsi oraz rozbił organizację Związku Młodzieży Polskiej i w ten sposób działał na szkodę państwa i Kościoła⁵⁰. Arcybiskup Romuald Jałbrzykowski poinformował Mieczysława Moczara, przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, że ks. Józef Niemotko oświadczył, iż przedstawione mu zarzuty są fałszywe. W związku z powyższym abp Jałbrzykowski prosił o dokładne zbadanie sprawy, gdyż obecnie nie ma podstaw do usunięcia ze stanowiska wyżej wymienionego księdza⁵¹. O tych wydarzeniach abp Jałbrzykowski poinformował bpa Zygmunta Choromańskiego, sekretarza Konferencji Episkopatu Polski, i zwrócił się z prośbą o wskazania, jak zainteresowany ma się zachować w tej sprawie, gdyż już zostało złożone odwołanie do Prezesa Rady Ministrów, ponieważ interwencja w Wojewódzkiej Radzie Narodowej nie przyniosła żadnego skutku⁵².

Kuria Archidiecezjalna w Białymstoku na początku 1955 r. poinformowała władze państwowe o zamiarze przeniesienia ks. Augustyna Flejszera, wikariusza w Krypnie, na wikariusza w parafii Różanystok, chociaż w myśl prawa kanonicznego wikariusz parafialny nie był zaliczany do stanowiska kościelnego⁵³. Samodzielny referent do Spraw Wyznań nie wyraził zgody na to przeniesienie, motywu-

⁵⁰ Poświadczona kopia pisma. M. Moczar przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 25-05-1954. AKEP, sygn. I 10-1.

⁵¹ Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do M. Moczara. Białystok, 14-06-1954. AKEP, sygn. I 10-1.

⁵² Pismo. Abp R. Jałbrzykowski do bpa Z. Choromańskiego. Białystok, 14-06-1954. AKEP, sygn. I 10-1. Zob. Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do J. Cyrankiewicza. Białystok, 11-06-1954 (Nr 326/54). AKEP, sygn. I 10-1.

⁵³ Poświadczona kopia pisma. Ks. A. Sawicki, wikariusz generalny do J. Izydorczyka. Białystok, 11-03-1955 (Nr 207/55). AKEP, sygn. I 10-1.

jąc decyzję prośbami miejscowej ludności, aby wymieniony ksiądz pracował w dotychczasowej parafii⁵⁴. Wobec negatywnej odpowiedzi sporządzono w tej sprawie odwołanie do Urzędu do Spraw Wyznań, z dnia 16 lutego 1955 r., w którym zwrócono uwagę, że organy państwowe przy stosowaniu dekretu z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych winny kierować się przepisami prawa zawartymi w art. 6, a „nie racjami przez siebie tworzonymi”⁵⁵. Urząd do Spraw Wyznań uchylił decyzję Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku i wyraził zgodę na przeniesienie ks. Augustyna Flejszera na stanowisko wikariusza parafii w Różanymstoku⁵⁶. Po trzech latach obowiązywania dekretu z 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych ks. Adam Sawicki, wikariusz generalny archidiecezji w Białymstoku, skierował w dniu 16 lutego 1956 r. pismo do Mariana Zygmantowskiego, dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań, w którym oświadczył, że Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku nie uzasadnia odmownych decyzji co do akceptacji duchownych na stanowiska kościelne. Organ ten czyni to wbrew postanowieniom dekretu z dnia 9 lutego 1953 r. i Zarządzeniu Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r. w sprawie wykonania dekretu o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych. W tym kontekście zostały przytoczone trzy przypadki, w których nie podano żadnego uzasadnienia do odmowy wyrażenia zgody na objęcie stanowisk kościelnych przez duchownych⁵⁷.

⁵⁴ Poświadczona kopia pisma. Referat do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 16-02-1955 (Nr 7-0/545). AKEP, sygn. I 10-1.

⁵⁵ Poświadczona kopia pisma. Ks. A. Sawicki, wikariusz generalny do J. Izidorczyka. Białystok, 11-03-1955 (Nr 207/55). AKEP, sygn. I 10-1.

⁵⁶ Poświadczona kopia pisma. Urząd do Spraw Wyznań do Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku. Warszawa, 19-04-1955 (II.Ic42/55). AKEP, sygn. I 10-1.

⁵⁷ Poświadczona kopia pisma. Ks. A. Sawicki, wikariusz generalny do M. Zygmantowskiego. Białystok, 16-02-1956 (Nr 121/56). AKEP, sygn. I 10-1. Odmowa wyrażenia zgody na objęcie stanowisk kościelnych dotyczyła ks. Jana Zmitrowicza, proponowanego na stanowisko proboszcza w Starosielcach, ks. Piotra Boryka przedstawionego na wikariusza parafii farnej w Białymstoku i ks. Antoniego Bachurzewskiego na stanowisko dziekana dekanatu knyszyńskiego. Zob. Poświadczona kopia pisma.

Czasami władze państwowe odmawiały zgody na mianowanie wikariusza w parafii, uzasadniając to brakiem takiego stanowiska kościelnego, co dowodzi, że starano się uzurpować sobie kompetencje dotyczące duszpasterstwa. Na przykład władze archidiecezji gnieźnieńskiej zwróciły się z wnioskiem do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy w dniu 23 marca 1955 r. o wyrażenie zgody, aby ks. Tadeusz Kielczewski został mianowany wikariuszem w parafii Dąbrówka Nowa. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy nie wyraziło zgody na mianowanie, podając w uzasadnieniu decyzji, że w tej parafii „nie istniał do tej pory etat wikariusza”⁵⁸. Jednocześnie poproszono, aby kuria w takich przypadkach wносиła o utworzenie nowego stanowiska duchownego, podając podstawę prawną art. 2 dekretu z dnia 9 lutego 1953 r. i § 6 pkt 1 Zarządzenia Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r.⁵⁹ W dniu 10 maja 1955 r. ks. Stanisław Bross, wikariusz generalny, odwołał się od decyzji do Urzędu do Spraw Wyznań, uzasadniając zmianę decyzji dużą liczbą wiernych w parafii Dąbrówka Nowa (ok. 3500 wiernych)⁶⁰. W wyniku odwołania Urząd do Spraw Wyznań uchylił poprzednią decyzję i wyraził zgodę, aby ks. Tadeusz Kielczewski został mianowany wikariuszem w parafii Dąbrówka Nowa, o czym ks. Stanisław Bross powiadomił bpa Zygmunta Choromańskiego⁶¹.

Innego typu postępowanie władz państwowych miało miejsce w archidiecezji krakowskiej, gdzie zabraniano księżom, którzy nie byli

J. Szczęśniak do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 03-02-1956 (Nr 114/56). AKEP, sygn. I 10-1; Poświadczona kopia pisma. J. Szczęśniak do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, bez daty (Nr 24/56). AKEP, sygn. I 10-1; Poświadczona kopia pisma. J. Szczęśniak do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, bez daty (Nr 59/56). AKEP, sygn. I 10-1.

⁵⁸ Poświadczona kopia pisma. A. Markun do Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. Bydgoszcz, 19-04-1955 (Nr Wz./21/395/55/R). AKEP, sygn. I 10-4.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Poświadczona kopia pisma. Ks. S. Bross do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Gniezno, 10-05-1955 (L.dz. 3790/55/W). AKEP, sygn. I 10-4.

⁶¹ Pismo. Ks. S. Bross do bpa Z. Choromańskiego. Gniezno, 19-08-1955 (L.dz. 6026/55/W). AKEP, sygn. I 10-4.

mianowani na stanowisko kościelne, głoszenia kazań i udzielania sakramentu pokuty. Duchowni ci jedynie przez krótki czas zastępowali wikariuszy lub wspomagali proboszczów w parafiach. Ksiądz Tadeusz Topa powiadomił Kurię Metropolitalną w Krakowie w październiku 1955 r., że został wezwany do przewodniczącego Referatu Wyznań w Myślenicach, który nakazał mu w ciągu 24 godzin opuścić parafię Gdów. Jednocześnie urzędnik nadmienił, że mógłby w parafii przebywać w dalszym ciągu, gdyby nie głosił kazań, nie nauczał religii i nie spowiadał⁶². Wikariusz kapitulny archidiecezji krakowskiej bp Franciszek Jop, odpowiadając na pismo ks. Topy, stwierdził, że jest on gościem administratora parafii i bez zajmowania stanowiska kościelnego może celebrować Mszę św., głosić kazania i słuchać spowiedzi⁶³. W tym samym czasie podobne w treści pismo skierował do kurii metropolitalnej ks. Eugeniusz Kowalczyk z Krzyszkowic. Także w tym przypadku bp Jop odpowiedział w identyczny sposób⁶⁴. Jednocześnie zwrócił się do bpa Zygmunta Choromańskiego, sekretarza Konferencji Episkopatu Polski, z prośbą o interwencję i wskazówki, jak w takich przypadkach bronić księży⁶⁵. Tydzień później bp Jop informował sekretarza Konferencji, że do Referatu do Spraw Wyznań wezwano proboszcza parafii pw. św. Mikołaja w Krakowie i zakazano mu przyjmowania księży, którzy dorywczo pomagali w parafii. Biskup podkreślił, że brakuje tam jednego wikariusza, a zgłaszani kandydaci kolejno byli odrzucani przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. W piśmie przytoczył jeszcze dwa inne podobne przypadki. Biskup Choromański odręcznie na napisał korespondencji zanotował:

⁶² Poświadczona kopia pisma. Ks. T. Topa do Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Gdów, 04-10-1955. AKEP, sygn. I 10-7.

⁶³ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Jop do ks. T. Topy. Kraków, 04-10-1955 (L.5717/55). AKEP, sygn. I 10-7.

⁶⁴ Poświadczona kopia pisma. Ks. E. Kowalczyk do Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Krzyszkowice, 03-10-1955. AKEP, sygn. I 10-7; Poświadczona kopia pisma. Bp F. Jop do ks. E. Kowalczyka. Kraków, 03-10-1955 (L.5688/55). AKEP, sygn. I 10-7.

⁶⁵ Pismo. Bp F. Jop do bpa Z. Choromańskiego. Kraków, 23-02-1956 (L.1174/56). AKEP, sygn. I 10-7.

„Interweniowałem osobiście w rozmowie z Ministrem”⁶⁶. Pięć dni później ponownie bp Jop napisał do sekretarza Konferencji Episkopatu i poinformował go, że w dniach 2 i 3 marca wezwano księży do Referatu Wyznaniowego w Krakowie i kategorycznie nakazano im, aby nie świadczyli żadnej pomocy duszpasterskiej w parafiach krakowskich. Te represje dotyczyły między innymi księży: Fica, Bardeckiego, Rozwadowskiego i Skowrona⁶⁷.

Przenoszenie i usuwanie wikariuszy na podstawie dekretu z dnia 9 lutego 1953 r., podobnie jak to miało miejsce z proboszczami i administratorami parafii, także przebiegało z naruszeniem prawa po stronie organów państwowych. W tym przypadku władze stosowały te same bezprawne procedury pomijania w decyzjach uzasadnień, przedstawiana fałszywych zarzutów, odwlekania podejmowania decyzji.

2.2. Usuwanie z innych stanowisk kościelnych

W każdej diecezji w Polsce funkcjonowały instytucje tzw. „centralne” jak kuria, sąd biskupi, wyższe seminarium duchowne, w których przy obsadzaniu stanowisk kościelnych władze diecezjalne także podlegały przepisom dekretu Rady Państwa PRL z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych.

W czerwcu 1953 r., został zgłoszony do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach, przez władze diecezji kieleckiej, na stanowisko pracownika sądu biskupiego ks. Edward Muszyński. W końcu czerwca na to zgłoszenie udzielono odmownej odpowiedzi, nie podając uzasadnienia tej decyzji. Biskup Franciszek Sonik, wikariusz generalny, we wrześniu tego samego roku odwołał się od decyzji do Urzędu do Spraw Wyznań. W uzasadnieniu podkreślił, że ks. Muszyński jest dobrze przygotowany do objęcia tego stanowiska, gdyż na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim uzyskał stopień

⁶⁶ Pismo. Bp F. Jop do bpa Z. Choromańskiego. Kraków, 01-03-1956. AKEP, sygn. I 10-7.

⁶⁷ Pismo. Bp F. Jop do bpa Z. Choromańskiego. Kraków, 05-03-1956 (L.1343/56). AKEP, sygn. I 10-7.

doktora z prawa kanonicznego. Biskup oświadczył w odwołaniu, że wyżej wymieniony ksiądz był zawsze lojalnym obywatelem Polski i w związku z trudnościami personalnymi wnosi o uchYLENIE decyzji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach⁶⁸. Ze względu na brak odpowiedzi w lutym 1954 r. bp Sonik ponownie zwrócił się w tej sprawie do Urzędu do Spraw Wyznań, powtarzając poprzednio przytoczone argumenty⁶⁹. Wikariusz generalny wysłał monit do Urzędu do Spraw Wyznań także 17 maja 1954 r.⁷⁰ i powtórzył jeszcze w październiku tego samego roku⁷¹. Odpowiedź z Urzędu do Spraw Wyznań nie nadeszła, co skłonił biskupa do skierowania kolejnego pisma zaadresowanego do Jana Izydorczyka, dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań, gdzie wskazał, że zgodnie z przepisami prawa Urząd do Spraw Wyznań zawiadamia o swej decyzji ordynariusza lub zainteresowaną osobę. Biskup Sonik podkreślił, że już półtora roku czeka na decyzję⁷². Wydaje się, że Urząd do Spraw Wyznań celowo nie podejmował decyzji w sprawie ks. Edwarda Muszyńskiego, a tym samym obowiązywała negatywna decyzja dotycząca objęcia stanowiska kościelnego w Sądzie Biskupim w Kielcach wydana przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach. Ostatnią próbę uzyskania pozytywnej decyzji Urzędu do Spraw Wyznań wikariusz generalny podjął w październiku 1955 r. Jak się wydaje i ta prośba pozostała bez odpowiedzi⁷³.

⁶⁸ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 23-09-1953 (L.Ow.16/53). AKEP, sygn. I 10-6.

⁶⁹ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 20-02-1954. AKEP, sygn. I 10-6.

⁷⁰ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 17-05-1954 (XM.XXXI-29/54). AKEP, sygn. I 10-6.

⁷¹ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 05-10-1954 (XM.XXXI-29/54). AKEP, sygn. I 10-6.

⁷² Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do J. Izydorczyka. Kielce, 20-01-1955 (XM.XXXI-29/55). AKEP, sygn. I 10-6.

⁷³ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 07-10-1955 (XM.XXXI-29/55). AKEP, sygn. I 10-6.

Podobne zdarzenia miały miejsce w Lublinie, gdzie biskup lubelski Piotr Kałwa w czerwcu 1953 r. skierował odwołanie od decyzji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej do Urzędu do Spraw Wyznań w sprawie usunięcia ks. Wojciecha Olecha ze stanowiska kanclerza kurii lubelskiej. W tym przypadku także uzasadnienie odwołania ze stanowiska kościelnego podano ustnie, co wywołało kategoriyczny sprzeciw biskupa lubelskiego⁷⁴.

W styczniu 1956 r., na podstawie dekretu Rady Państwa z 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, Kuria Diecezjalna w Kielcach zwróciła się do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach i zgłosiła na stanowisko kościelne referenta do spraw rekolekcyjnych ks. dra Edwarda Materskiego⁷⁵. Organ państwowy wydał decyzję odmowną, uzasadniając ją tym, że „dotychczasowa działalność ks. Materskiego nie daje gwarancji, że będzie postępował na wymienionym stanowisku zgodnie z zawartym Porozumieniem⁷⁶ z dnia 14 kwietnia 1950 r. między Rządem

⁷⁴ Poświadczona kopia pisma. Bp P. Kałwa do A. Bidy. Lublin, 27-06-1953 (Nr 872/Gł/53). AKEP, sygn. I 10-9. Władze zażądały usunięcia w ciągu trzech dni ks. Wojciecha Olecha ze stanowiska kanclerza kurii lubelskiej, stawiając następujące zarzuty: – był wtajemniczony w istnienie i działalność nielegalnej organizacji na terenie klasztoru w Radeckim; – w wydany w 1948 r. „Spisie Kościołów” podał nazwiska trzech księży, którzy w 1940 r. zostali zamordowani w Katyniu i tym samym kolportował prowokację hitlerowską; – nie podpisał apelu intelektualistów polskich na II Światowy Kongres Pokoju w Warszawie; – wykorzystując stanowisko, wpływa na księży, aby nie brali udziału w pracach społecznych oraz potępia tych księży w rozmowach, którzy biorą udział w pracach „Zbowidu”; – swym postępowaniem stara się wytworzyć atmosferę nieufności wśród duchowieństwa. Poświadczony odpis notatki sporządzonej przez bpa P. Kałwę w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie. Lublin, 16-06-1953. AKEP, sygn. I 10-9. Zob. Poświadczona kopia pisma. Bp P. Kałwa do A. Bidy. Lublin, 27-06-1953 (Nr 872/Gł/53). AKEP, sygn. I 10-9.

⁷⁵ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 21-03-1956 (XM.XLIII-27/56). AKEP, sygn. I 10-6.

⁷⁶ Episkopat Polski, w dniu 14 kwietnia 1950 r., zawarł Porozumienie z Rządem Rzeczypospolitej Polskiej. Dokument zawierał 18 punktów poprzedzonych wstępem. Porozumienie zawarte między przedstawicielami Rządu RP i Episkopatu Polskiego. Warszawa, 14-04-1950 (uwierzytelniona kopia). AKEP, sygn. I 0304/I,

a Episkopatem⁷⁷. Biskup Sonik nie zgodził się z tym uzasadnieniem decyzji i zaskarżył ją do Urzędu do Spraw Wyznań, podkreślając, że w dotychczasowej działalności ks. Materskiego nie można doszukać się wrogości wobec Państwa i szkodliwości dla utrzymania Porozumienia między Rządem a Episkopatem⁷⁸.

Władze państwowe często żądały usunięcia duchownych z dotychczas zajmowanych stanowisk. Taki przypadek miał miejsce 21 sierpnia 1956 r., kiedy wiceprzewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej domagał się w rozmowie z bpem Sonikiem usunięcia ze stanowisk księży: Jan Jaroszewicza – profesora, Szczepana Sobalkowskiego – rektora i Wojciecha Piwowarczyka – ojca duchownego, wszyscy pełniący funkcję w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach, ustnie podając uzasadnienie tych decyzji⁷⁹. W formalnym piśmie datowanym dwa dni później Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej nie zgodziło się, aby ks. Jaroszewicz zajmował jakiegokolwiek stanowisko w kurii diecezjalnej i wyższym seminarium duchownym lub na terenie miasta Kielce, nie wyraziło też zgody, aby ks. Sobalkowski objął stanowisko rektora Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach i zażądało, aby usunąć ze stanowiska w tym seminarium ojca duchownego ks. Piwowarczyka, podając, że uzasadnienia tych decyzji zostały zakomunikowane ustnie bpowi Franciszkowi Sonikowi⁸⁰. Jednak decyzje te nie spełniały wymogów prawnych, gdyż nie zawierały pisemnego uzasadnienia, na co zwrócił uwagę bp Sonik

s. 1-3. Porozumienie nie było realizowane. Już 19 kwietnia 1950 r. władze komunistyczne doprowadziły do uchwalenia Ustawy o zmianie organizacji naczelnych władz państwowych, w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej, na mocy której utworzono Urząd do Spraw Wyznań. Zob. M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski. Studium prawnohistoryczne*, Łomża 2014, s. 42-45.

⁷⁷ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 21-03-1956 (XM.XLIII-27/56). AKEP, sygn. I 10-6.

⁷⁸ Tamże.

⁷⁹ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do M. Zygmantowskiego. Kielce, 05-09-1956 (XJ.VIII-20/56). AKEP, sygn. I 10-6.

⁸⁰ Poświadczona kopia pisma. E. Wychowaniec do bpa F. Sonika. Kielce, 23-08-1956 (Nr WZ.II-5/169/56). AKEP, sygn. I 10-6.

w odwołaniu do Urzędu do Spraw Wyznań. Biskup podkreślił, że wobec trzech wymienionych księży nie zachodzą okoliczności wymienione w art. 6 dekretu z dnia 9 lutego 1953 r.⁸¹

Oddzielną grupę stanowili księża zwolnieni z zakładów karnych i powracający na swe stanowiska. Biskup Franciszek Jop, wikariusz kapitulny archidiecezji krakowskiej, w piśmie z maja 1955 r. pytał bpa Zygmunta Choromańskiego, sekretarz Konferencji Episkopatu Polski, czy muszą oni być ponownie aprobowani na stanowiska kościelne, gdyż nie byli ich pozbawieni⁸². Biskup Choromański w odpowiedzi podkreślił, że jeśli nie są oni pozbawieni praw publicznych i nie byli wcześniej zwolnieni ze stanowisk kościelnych, to wymaganie uzyskania ponownej zgody na zajmowanie stanowisk kościelnych jest bezprawne⁸³.

Przy przenoszeniu i usuwaniu księży ze stanowisk zajmowanych w instytucjach o zasięgu ogólnodiecezjalnym działania organów państwowych były identyczne jak te podejmowane w stosunku do przenoszenia i usuwania ze stanowisk proboszczów, administratorów parafii i wikariuszy. W sprawach wyrażania zgody na objęcie stanowisk przez księży w kurii diecezjalnej, sądzie biskupim, czy wyższym seminarium duchownym, władze państwowe często przez długi okres nie wydawały stosownych decyzji, czy to na poziomie prezydów wojewódzkich rad narodowych, czy przez Urząd do Spraw Wyznań.

Podsumowanie

Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wydała dekret z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych. Ogólne sformułowania dekretu umożliwiały władzom komunistycznym zakwalifikowanie praktycznie każdego postępowania osób duchownych jako

⁸¹ Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 05-09-1956 (XJ.VIII-20/56). AKEP, sygn. I 10-6.

⁸² Pismo. Bp F. Jop do bpa Z. Choromańskiego. Kraków, 23-05-1955. AKEP, sygn. I 10-7.

⁸³ Poświadczona kopia pisma. Bp Z. Choromański do bpa Jopa. Warszawa, 15-06-1955 (Nr 720). AKEP, sygn. I 10-7.

sprzecznego z obowiązującymi przepisami prawa. Ten akt prawny bardzo szybko stał się narzędziem władz komunistycznych w walce z Kościołem katolickim w Polsce.

Episkopat Polski po zmianie stanu prawnego niezwłocznie podjął interwencje u władz państwowych, słusznie sądząc, że obowiązujące prawo posłuży do represjonowania osób duchownych i utrudniania pracy duszpasterskiej. W czasie obowiązywania dekretu Rady Państwa z lutego 1953 r. biskupi polscy wielokrotnie ponawiali swoje protesty i, posługując się przykładami, wykazywali, że urzędnicy państwowi, wykonując postanowienia dekretu, bardzo często łamali obowiązujące prawo. Taka sytuacja dotyczyła też władz poszczególnych diecezji. Organy państwowe nie wypełniały procedur przewidzianych w obowiązującym prawie, a dotyczących przenoszenia i usuwania ze stanowisk kościelnych proboszczów, administratorów parafii, wikariuszy oraz księży zajmujących stanowiska w kuriach diecezjalnych, sądach biskupich i wyższych seminariach duchownych. Bardzo często decyzje o usunięciu czy przeniesieniu duchownego komunikowano przedstawicielom diecezji tylko ustnie. W decyzjach pisemnych pomijano uzasadnienie, a jeśli je umieszczano, to często nie spełniało ono wymogów określonych w dekrecie z dnia 9 lutego 1953 r. Władze państwowe posługiwały się też fałszywą argumentacją. W wielu przypadkach władze diecezji przedstawiały do akceptacji kilku kandydatów na jedno stanowisko, gdyż organy państwowe kolejno odrzucały poszczególne kandydatury i bardzo długo odwlekały podjęcie decyzji. Skutkiem takiego działania były wakaty na stanowiskach proboszczów, wikariuszy, w kuriach diecezjalnych, sądach biskupich i wyższych seminariach duchownych.

Można stwierdzić z całą pewnością, że władze komunistyczne instrumentalnie wykorzystywały obowiązujące normy prawne dotyczące obsadzania stanowisk kościelnych do ideologicznej walki z Kościołem katolickim w Polsce, w tym także w odniesieniu do poszczególnych diecezji.

Streszczenie:

Po II wojnie światowej, komuniści objeli władzę w Polsce. Ich działania miały na celu szybkie wdrożenia zasad filozofii marksistowskiej poprzez, między innymi, zmniejszenie a następnie zapobieganie funkcjonowania opozycji. Na froncie walki ideologicznej stanął także Kościół katolicki, którego działalność została uznana przez państwo jako główną przeszkodę w osiągnięciu postawionych celów. Działalność duszpasterska Kościoła

w Polsce była znacznie ograniczyła w tym czasie, a w wielu przypadkach wręcz niemożliwa. W dniu 9 lutego 1953 roku, Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wydał dekret w sprawie mianowania na stanowiskach urzędniczych w Kościele. W artykule opisano działania podjęte w związku z tym dekretem oparte na przykładach wybranych diecezjach. Kościół Polski nie spodziewałem się nowych przepisów i natychmiast interweniowałem u władz państwowych, słusznie sądząc, że wydane przepisy nie służą do represjonowania duchowieństwa. Choć Dekret Rady Państwa z lutego 1953 roku obowiązywał, biskupi wielokrotnie protestowali przeciwko sposobowi jego realizacji dając przykłady pokazujące, że urzędnicy państwowi wykonując postanowienia dekretu bardzo często łamią prawo.

Summary:

After World War II, the Communists assumed power in Poland. Their actions were aimed at rapid implementation of the principles of Marxist philosophy through, among others, reducing and then preventing the functioning of the opposition. At the front of the ideological struggle stood also the Catholic Church, whose activity was considered by the state as a major obstacle in achieving the set goals. The pastoral activity of the Church in Poland was curbed considerably at that time, and in many cases was even impossible.

On 9 February 1953, the State Council of the People's Republic of Poland issued a Decree on appointing to clerical positions in the Church. The article describes diocesan authorities action taken in connection with this Decree based on the examples of selected dioceses. The Church of Poland did not expect the new regulations and immediately intervened with the state authorities, rightly judging that the issued legislation would serve to repress the clergy. While the Decree of the State Council of February 1953 was in force, the bishops repeatedly protested against the way it was being implemented, and gave examples showing that the state officials enforcing the provisions of the decree were very often breaking the law.

Słowa kluczowe: władze diecezjalne, dekret Rady Państwa PRL z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, działalność duszpasterska, Kościół w Polsce.

Keywords: diocesan authorities, the Decree of the State Council of the People's Republic of Poland of 9 February 1953 on appointing to clerical positions in the Church, the pastoral activity, the Church in Poland.

Biogram

Ks. Marek Stępień po otrzymaniu święceń kapłańskich został skierowany na studia z zakresu prawa kanonicznego na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, gdzie w otrzymał stopień doktora. Od 2007 r. pracuje na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W tym samym roku został przewodniczącym Uniwersyteckiej Komisji Wyborczej i funkcję tę pełni do chwili obecnej. Za monografię zatytułowaną *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski. Studium prawnohistoryczne*, wydaną w Łomży w 2014 r., otrzymał stopień doktora habilitowanego w dyscyplinie prawo kanoniczne.

Bibliografia:

Źródła:

- Dekret Rady Państwa z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, w: Dz. U. 1953, Nr 10, poz. 32.
- Notatka bpa Z. Choromańskiego. Konferencja Episkopatu Polski. Warszawa, 1966 r. AKEP, sygn. I 013.
- Pismo. Abp R. Jałbrzykowski do bpa Z. Choromańskiego. Białystok, 14-06-1954. AKEP, sygn. I 10-1.
- Pismo. Bp F. Jop do bpa Z. Choromańskiego. Kraków, 23-05-1955. AKEP, sygn. I 10-7.
- Pismo. Bp F. Jop do bpa Z. Choromańskiego. Kraków, 23-02-1956 (L.1174/56). AKEP, sygn. I 10-7.
- Pismo. Bp F. Jop do bpa Z. Choromańskiego. Kraków, 01-03-1956. AKEP, sygn. I 10-7.
- Pismo. Bp F. Jop do bpa Z. Choromańskiego. Kraków, 05-03-1956 (L.1343/56). AKEP, sygn. I 10-7.
- Pismo. Ks. P. Rynkiewicz do bpa Z. Choromańskiego. Bydgoszcz, 15-05-1956. AKEP, sygn. I 10-4.

- Pismo. Ks. S. Bross do bpa Z. Choromańskiego. Gniezno, 19-08-1955 (L.dz. 6026/55/W). AKEP, sygn. I 10-4.
- Pismo. M. Zygmantowski do bpa Z. Choromańskiego. Warszawa, 13-07-1956 (Nr II 1c/72/56). AKEP, sygn. I 10-4.
- Porozumienie zawarte między przedstawicielami Rządu RP i Episkopatu Polskiego. Warszawa, 14-04-1950 (uwierzytelniona kopia). AKEP, sygn. I 0304/I.
- Poświadczona kopia Notatki Służbowej sporządzonej przez ks. Edmunda Palewodzińskiego. Gniezno, 16-03-1955. AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia Notatki sporządzonej przez ks. Piotra Rynkiewicza. Bydgoszcz, 26-03-1955. AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. A. Markun do Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. Bydgoszcz, 19-04-1955 (Nr Wz./21/395/55/R). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do A. Bidy. Białystok, 09-02-1954 (Nr 71/54). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do A. Bidy. Białystok, 27-03-1954 (Nr 208/54). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do J. Cyrankiewicza. Białystok, 27-03-1954. AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do J. Cyrankiewicza. Białystok, 11-06-1954 (Nr 326/54). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Abp R. Jałbrzykowski do M. Moczara. Białystok, 14-06-1954. AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Abp S. Wyszyński do Rady Państwa. Warszawa, 14-03-1953. AKEP, sygn. I 10-19.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Jop do ks. E. Kowalczyka. Kraków, 03-10-1955 (L.5688/55). AKEP, sygn. I 10-7.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Jop do ks. T. Topy. Kraków, 04-10-1955 (L.5717/55). AKEP, sygn. I 10-7.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do J. Izydorczyka. Kielce, 20-01-1955 (XM.XXXI-29/55). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do M. Zygmantowskiego. Kielce, 05-09-1956 (XJ.VIII-20/56). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 23-09-1953 (L.OW.16/53). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 20-02-1954. AKEP, sygn. I 10-6.

- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 17-05-1954 (XM.XXXI-29/54). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 05-10-1954 (XM.XXXI-29/54). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 07-10-1955 (XM.XXXI-29/55). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 21-03-1956 (XM.XLIII-27/56). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. Bp F. Sonik do Urzędu do Spraw Wyznań. Kielce, 05-09-1956 (XJ.VIII-20/56). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. Bp P. Kałwa do A. Bidy. Lublin, 27-06-1953 (Nr 872/Gł/53). AKEP, sygn. I 10-9.
- Poświadczona kopia pisma. Bp P. Kałwa do J. Izydorczyka. Lublin, 14-11-1954. AKEP, sygn. I 10-9.
- Poświadczona kopia pisma. Bp Z. Choromański do bpa Jopa. Warszawa, 15-06-1955 (Nr 720). AKEP, sygn. I 10-7.
- Poświadczona kopia pisma. Bp Z. Choromański do M. Zygmantowskiego. Warszawa, 14-06-1956 (Nr 900). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. Bp Z. Choromański do M. Zygmantowskiego. Warszawa, 03-08-1956 (Nr 1010). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. E. Wychowaniec do bpa F. Sonika. Kielce, 23-08-1956 (Nr WZ.II-5/169/56). AKEP, sygn. I 10-6.
- Poświadczona kopia pisma. J. Domiński do ks. P. Rynkiewicza. Bydgoszcz, 22-08-1955 (Nr Wz./32/605/55/R). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. J. Domiński do Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. Bydgoszcz, 19-07-1955 (Nr Wz./18/334/55/R). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. J. Domiński do Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. Bydgoszcz, 09-12-1955 (Nr Wz./81/1648/55/R). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. J. Szczeńniak do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, bez daty (Nr 24/56). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. J. Szczeńniak do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, bez daty (Nr 59/56). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. J. Szczeńniak do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 03-02-1956 (Nr 114/56). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Kozioł do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 12-03-1954 (Nr 53/54). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Kozioł do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 22-03-1954 (Nr 300/54). AKEP, sygn. I 10-1.

- Poświadczona kopia pisma. Ks. A. Sawicki, wikariusz generalny do J. Izydorczyka. Białystok, 11-03-1955 (Nr 207/55). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. A. Sawicki, wikariusz generalny do M. Zygmantowskiego. Białystok, 16-02-1956 (Nr 121/56). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. E. Kowalczyk do Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Krzyszkowice, 03-10-1955. AKEP, sygn. I 10-7.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. F. Pieściuk do J. Cyrankiewicza. Choroszcz, 28-08-1953. AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. P. Rynkiewicz do Urzędu do Spraw Wyznań. Bydgoszcz, 16-12-1955. AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. S. Bross do bpa Z. Choromańskiego. Gniezno, 12-04-1956 (L.dz. 3241/56/W). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. S. Bross do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Gniezno, 10-05-1955 (L.dz. 3790/55/W). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. S. Bross do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Gniezno, 04-08-1955 (L.dz. 5606/55/W). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. S. Bross do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Gniezno, 07-11-1955 (L.dz. 9167/55/W). AKEP, sygn. I 10-4.
- Poświadczona kopia pisma. Ks. T. Topa do Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Gdów, 04-10-1955. AKEP, sygn. I 10-7.
- Poświadczona kopia pisma. M. Moczar przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 25-05-1954. AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Referat do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 15-02-1955 (Nr 5/9/55). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Referat do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku do Kurii Diecezjalnej w Białymstoku. Białystok, 16-02-1955 (Nr 7-0/545). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczona kopia pisma. Urząd do Spraw Wyznań do Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku. Warszawa, 19-04-1955 (II.Ic42/55). AKEP, sygn. I 10-1.
- Poświadczony odpis notatki sporządzonej przez bpa P. Kałwę w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie. Lublin, 16-06-1953. AKEP, sygn. I 10-9.

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1950 r. o zmianie organizacji naczelnych władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej, w: Dz. U. 1950, Nr 19, poz. 156.

Zarządzenie Nr 61 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 maja 1953 r. w sprawie wykonania dekretu o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, w: M.P. 1953, Nr 43, poz. 522.

Literatura:

Feliciani G., *Le Conferenze Episcopali*, Bolgna 1974.

Stępień M., *Działania Konferencji Episkopatu Polski podejmowane w związku z dekretem Rady Państwa PRL z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych*, „Warszawskie Studia Pastoralne” VIII 19 (2013) nr 2, s. 189-214.

Stępień M., *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski. Studium prawnohistoryczne*, Łomża 2014.